

TÜRKİYE - AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNDEKİ **YENİ DÖNEM**

Selim Yenel
GİF İcra Komitesi Başkanı

Avrupa Birliği Konsey Başkanı Charles Michel ile Komisyon Başkanı Ursula von der Leyen 6 Nisan tarihinde ülkemizi ziyaret edecekler. Bu ziyarette 25 – 26 Mart tarihlerinde yapılan AB Zirvesinde ülkemize yönelik belirlenen kararların ele alınması beklenmektedir. Zirve sonuçları hakkındaki değerlendirmemizi yaptık.¹ Türkiye birkaç aydır yumuşattığı dış politikasının sonucu olarak AB'den koşullu da olsa nisbi bir açılım sağlamıştır.

Esasında 2019 Aralık ayında göreve gelen bu ikilinin Türkiye ile diyaloga girme çabalarını takdir etmek lazım. Zira bir önceki Tusk – Juncker döneminde (2014 – 19) yine Doğu Akdeniz'de yaşananlar nedeniyle Türkiye ile her türlü diyalogun kesilmesi kararı alınmıştı.² Bu talihsiz ve yarardan çok zarar getiren karara halefleri neyse ki uymadı. Nitekim göreve başlamalarından hemen sonra Michel, ülkemizi iki kez ziyaret etti. Komisyon Başkanı da göreve gelir gelmez Cumhurbaşkanı Erdoğan ilk aradığı liderlerden biriydi.

Burada önemli olan nokta ilişkilerin temelini ne olduğu, AB'nin ve Türkiye'nin bakış açılarının örtüşüp örtüşmediğidir. Geriye bakıldığında ilişkilerimizi kabaca dört döneme ayırabiliriz.

1963 – 1987 Soğuk Savaş dönemi:

Bu dönemde Ankara Anlaşmasının ekonomik ve ticari olarak uygulanması üzerine odaklanıldı. Üyelik konusunda bir girişim olmadı. Hatta Yunanistan üyelik için başvurduğunda biz bundan kaçındık. Üyelik başvurusunu nihayet yirmi dört yıl sonra yaptık.

1987 - 2005 Üyelik girişimleri dönemi:

Üyelik başvurumuz reddedildikten sonra Gümrük Birliği'nin tamamlanması için uğraşıldı ve gerçekleşince de üyelik için bir adım atıldığı sanıldı. Ancak komünizmden kurtulan Doğu Avrupa ülkelerine üyelik yolu açılırken Türkiye 1997'de dışlandı. Adaylık 1999 yılında Helsinki'de sağlandı. Bu kez üyelik müzakerelerinin başlaması için çaba harcandı. Nihayet Ekim 2005'de müzakerelere başlandı.

¹ [25-26 Mart Avrupa Birliği Zirvesinde Türkiye.pdf](#)

² [Turkish drilling activities in the Eastern Mediterranean: Council adopts conclusions \(europa.eu\)](#)

2005 – 2015 Duraklama dönemi:

Üyelik müzakerelerinin başlaması ile yakınlaşma beklenirken bir yandan Almanya ile Fransa'nın tutumları ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) üyeliği, ilişkileri menfi etkiledi. Üyelik müzakerelerinde kısmi ilerleme sağlandı. Komisyon durumu kurtarmak için pozitif gündemi oluşturdu. Göç krizine kadar idareyi maslahat dışında gelişme olmadı.

2016 – 2020 Gerileme dönemi:

Göç krizini çözmek için yapılan 29 Kasım 2015 ve 18 Mart 2016 anlaşmalarının ilişkileri düzeltmesi beklenirken, 15 Temmuz darbe teşebbüsünden sonra ilişkiler olumsuz etkilendi. Önce temel haklar ve hukukun üstünlüğü konularında AB'nin eleştirileri, ardından Doğu Akdeniz'deki gelişmeler nedeniyle karşılıklı sert açıklamalar sonucunda ilişkiler dibe vurdu. Türkiye'nin 2020'nin son aylarındaki yumuşama politikası ile tedrici düzelmeye başladı ama üyelik perspektifi tamamen kayboldu. Al ver politikasına başlandı.

Yeni dönemin ipuçları:

Şimdi önümüzde nelerin olabileceğine bakalım. Beş yıldır sürekli olarak Gümrük Birliği'nin güncellenmesi için ısrar ettik. AB, ülkemizdeki temel haklar alanındaki gerilemeleri ileri sürerek, Haziran 2018'de aldığı kararlarda³ üyelik müzakerelerinde yeni fasılların açılmayacağını ve GB'nin güncellenmesi konusunda herhangi bir ilerleme olmayacağını açıkladı. Bu kez Zirvede başka koşullarla Konsey'in Komisyonu GB konusunda görevlendirebileceğini açıkladı. İlk koşul, şu anda GB'nin uygulanmasında karşılaşılan sorunların giderilmesi. Burada sorunların hepsi mi, yoksa bir kısmının mı kastedildiği belli değil. Ancak bu yine de yapılabilir gibi duruyor. İkinci koşulun yerine gelmesi ise çok zor. O da GB'nin tarafımızdan tüm üye ülkelere uygulanması talebi, yani GKRY'nin de dahil edilmesi. Türkiye buna 2005'de yapılan Ek Protokol'ün imzalanmasından beri direndi. Esasında GB'nin dolaylı da olsa GKRY'e uygulandığının bilinmesinde yarar var. Sadece doğrudan bir temas olmuyor. GKRY ulaşım araçları (gemi veya uçak) doğrudan ülkemize gelemiyor. Ancak dolaylı olarak ticaret yapılabilir.

Zaten birçok müzakere faslının açılmamasının önündeki engel de budur. 2006 da Konsey'in sekiz faslın açılmasını engelleme kararı ve GKRY'nin 2009'da bu kez tek taraflı olarak aldığı benzer karar bu konuya dayanıyor. O nedenle GB'nin güncellenmesinin önüne bu koşul konduğu sürece Türkiye'nin geri adım atmasını beklememek gerekir.

25 – 26 Mart Zirve sonuçlarında üst düzey, yani Bakan seviyesinde diyalog için şimdiye kadar yapılanlardan farklı alanlar öneriliyor. Daha önce siyasi, ekonomik, enerji ve ulaşım alanlarında ilgili Komiserlerle Bakan düzeyinde bir araya geliniyordu. Yukarıda değinildiği gibi, bu diyalog da bir süredir kesildi. Şimdi ise kamu sağlığı,

³ st10555-en18.pdf (europa.eu)

iklim, terörle mücadele ve ortak bölgesel konularında üst düzey temaslardan söz ediliyor. Belki bu ziyarette AB temsilcileri buna bir açıklık getirir.

Değerlendirmemizde de sözü edilen ve anlaşılmayan insandan insana ilişkilerin geliştirilmesi önerisini de belki biraz daha açarlar.

Cumhurbaşkanı ile yapılacak görüşmede esas Suriyeli mülteciler için öngörülen yardımın miktarının telaffuz edilmesi beklenebilir. Burada Türkiye ile birlikte Lübnan ve Ürdün'e da kaynak yardımından söz edilmesinin nedeni meseleyi göç anlaşmasının dışına taşıma gayreti olabilir. Zira 18 Mart tarihli göç mutabakatında üyelik müzakereleri ve vize muafiyeti gibi konular da vardı.

Tabii bütün bu nisbi açılım için genel koşul olarak Doğu Akdeniz'de gerginliklerin azalması öne sürülmekte, son zamanlardaki yumuşama politikamızın devamı istenmektedir. Ayrıca Kıbrıs meselesini de unutmamak gerekir. 27 Nisan'da taraflar Cenevre'de bir araya gelecekler. O konuda da Türkiye'nin bir çözüm için olumlu yaklaşması talep edilmektedir.

Konsey, AB Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Josep Borrell'den Doğu Akdeniz için bir Konferans tertiplemesini de istemişti. Toplantıda bu konuya ne kadar değinme fırsatı olacağı bilinmemektedir.

Nihayet ülkemizdeki hukukun üstünlüğü ve temel haklardaki durumun da gündeme gelmesi beklenebilir.

Bütün bunlara tarafımızdan gerekli yanıtların verileceğinden şüphe yoktur. Bunlara ek olarak hala arzuluyorsak aday olduğumuzun hatırlatılması ve üyelik müzakerelerinin başlamasının talep edilmesi gerekir. Son üç Zirve bildirimlerinde bu noktaya hiç değinilmemişti. GKRY, Yunanistan ve Avusturya ile Fransa'nın engelleri bilinmekle beraber tutarlılık açısından vurgulamak yerinde olacaktır. Örneğin yıllardır bizi eleştirdikleri yargı ve temel haklar (23.fasıl) ile adalet, özgürlük ve güvenlik (24.fasıl) konularında eğer samimi iseler niye görüşmelere başlanmadığı sorulabilir.

Ayrıca güven oluşturulması isteniyorsa 18 Mart mutabakatında öngörüldüğü üzere Borrell'in raporunda yer alan ve bizim uzun zamandır dile getirdiğimiz Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin AB ülkelerine gönüllü yerleştirme taahhüdünü yerine getirmeleri istenebilir.

Toplantıların seyri farklı olabiliyor

Gündem dolu ve hangi konuların ne kadar zaman alacağı bilinemez. Her şey konuşulmayabilir veya sadece bir iki konuya odaklanılabilir. 2018 yılında Varna'da o dönemdeki Konsey ve Komisyon başkanları ile yapılan Zirvede Türkiye tüm konuları ele almaya hazır iken, vaktin çoğu, kısa bir süre önce sınırlarımızı geçen Yunan askerlerinin iadesi üzerinde geçmişti.

GİFGRF

Beklentilerin farklı olduğu ortadadır. Geleceđe bakış açısı da farklıdır. Burada önemli olan diyalogun en üst düzeyde bir şekilde başlamış olmasıdır. Umarız devamı gelir ve sürdürülebilir bir ilişkiye geçebiliriz.